

Lexicographic Bulletin

Vol 14 (1982)

Lexicographic Bulletin

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

‘Ο Γλωσσικός Άτλας της Έλλαδος. Νέοι
προσανατολισμοί.

Nikolaos G. Kontosopoulos

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

A O H N A I
1982

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Α Θ Η Ν Α Ι

1982

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
BULLETIN LEXICOGRAPHIQUE
14 (1982)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Α Θ Η Ν Α Ι

1982

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΚΟΙΝΩΣ ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ
Λεωφόρος Συγγροῦ 129 - Β. Δίπλα 1

Διευθυντής : Δημήτριος Α. Κρέκουκιας

ACADEMIE D'ATHÈNES
CENTRE DE RÉDACTION DU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
DU GREC MODERNE (LANGUE COMMUNE
ET DIALECTES)
129, Bd Sygrou - 1, rue V. Dipla. Athènes

Directeur : DÉMÈTRE A. KRÉKOUKIAS

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια: 'Αρχαιοπινή στοιχεῖα στὸ ἀγροτοποι- μενικὸ λεξιλόγιο τῆς Λήμνου.....</i>	5- 19
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια: 'Αρχαιοπινή ὄνόματα φυτῶν στὸ γλωσ- σικὸ ἴδιωμα τῆς Ἰκαρίας.....</i>	21- 26
<i>Χριστοφόρου Γ. Χαραλαμπάκη: Τὸ πρόβλημα τῶν ἴδιωματικῶν στοιχείων στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνίᾳ.....</i>	27- 51
<i>Christoph Charalambakis: Forschungsbericht über die sprach- wissenschaftlichen Studien in Griechenland (1971-1980).</i>	53- 85
<i>'Αγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη: 'Ετυμολογικά.....</i>	87- 99
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: 'Ο Γλωσσικὸς 'Ατλας τῆς 'Ελλάδος. Νέοι προσανατολισμοί.....</i>	101-121
<i>'Αναστασίας Κατσίκη-Γκιβάλου: Τὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ ρῆμα στὴν ποίηση τοῦ Κ. Π. Καβάφη.....</i>	123-141
<i>'Ελενθερίας Γιακουμάκη: 'Η γλῶσσα τῆς «'Οδύσσειας» τοῦ Ν. Καζαντζάκη.....</i>	143-167
<i>Σταύρου Γ. Κατσουλέα: Τὰ ἐπαγγελματικά, σκωπτικὰ καὶ τοπικὰ ἐπώνυμα τῆς Βλάστης τοῦ νομοῦ Κοζάνης.....</i>	169-194
<i>'Αγγέλου Γ. 'Αφρονδάκη: 'Απὸ τὸ τοπωνυμικὸ τῆς ΒΔ. Γορτυνίας</i>	195-240
<i>'Αντωνίου Μπουσμπούκη: Σύνταξη τοῦ ἀρθροῦ μὲ ἐπιρρήματα στὴ νέα 'Ελληνικὴ καὶ τὴν 'Αρωμουνικὴ (Κουτσοβλαχική).....</i>	241-242
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: 'Η σημερινὴ γλωσσικὴ κατά- σταση στὸ νομὸ Πιερίας.....</i>	243-254
<i>'Αναστασίας Κατσίκη-Γκιβάλου: 'Η φύση τοῦ λεκτικοῦ συμβόλου</i>	255-262
<i>Κώστα Καραποτόσογλου: 'Ετυμολογικὰ ἀνάλεκτα.....</i>	263-288
<i>'Εκθεση διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς 'Εταιρείας τοῦ ἔτους 1980.</i>	289-298

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΝΕΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

‘Ο καταρτισμὸς τοῦ Γλωσσικοῦ “Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος κατὰ περιοχὰς ὑφ’ ἡν μορφὴν εἶχε προταθῆ, ἥτοι εἰς ἔξ τόμους¹, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὡς ἴδεα². ‘Η ἀνάγκη ὅμως νὰ προηγηθῇ εἰς γενικὸς γλωσσικὸς ἀτλας τῆς χώρας ἀπεικονίζων grosso modo τὴν ἔκτασιν τῶν ποικίλων διαλεκτικῶν φαινομένων τῆς νεοελληνικῆς προβάλλει ὀλονὲν καὶ περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἐνεκα τοῦ κινδύνου ταχυτάτης ἔξαφανίσεως τοῦ διαλεκτικοῦ λεξιλογίου, ἵδιᾳ τοῦ ἀναφερομένου εἰς ὡρισμένας μορφὰς τοῦ λαϊκοῦ βίου, αἱ ὄποιαι ἐσβησαν ἥδη πρὸ πολλοῦ: εἰδη ἐργασιῶν, ἀντικείμενα καὶ ἐργαλεῖα κλπ. “Ἀλλως τε καὶ εἰς ἄλλας εύρωπακὰς χώρας (Γαλλίαν, Ρουμανίαν, Ἰταλίαν κ.ἄ.) ἡ διαδικασία ἡκολούθησε τὸν αὐτὸν δρόμον: προηγήθη ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ ἀτλαντος (τῆς χώρας ἢ τῆς γλώσσης) καὶ ἡκολούθησαν οἱ κατὰ περιοχὰς (ἐπαρχίας, νήσους κλπ.).

Τὸ συγκεντρωμένον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἰστορικοῦ Λεξικοῦ γλωσσικὸν ὑλικὸν πολὺ μικρὰν βιοήθειαν παρέχει εἰς λεξιλογικὰς χαρτογραφικὰς ἀπεικονίσεις ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκεντρώσεώς του. Κατὰ συνέπειαν χρειάζεται εἰδικὴ «κατὰ χώραν» γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία διὰ τὸν “Ατλαντα. ‘Η λήθη, εἰς τὴν ὄποιαν πίπτουν δσημέραι καὶ περισσότερον οἱ τοπικοὶ διαλεκτισμοὶ τῆς γλώσσης μας, θὰ ἀποτελέσῃ μέγιστον ἐμπόδιον εἰς τὴν κατάστρωσιν τῶν χαρτῶν τοῦ ἐργοῦ, ἐὰν καθυστερήσῃ ἔτι πλέον τὸ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἐργον, καὶ κατ’ ἀνάγκην θὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν χαρτῶν του.

Μὲ τὰς σκέψεις ταύτας ἔχωρησα εἰς τὴν ἐπανεξέτασιν τοῦ ὅλου θέματος καὶ προέβην εἰς τὴν ἐπισήμανσιν 283 σημείων ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκεῖθεν συγκέντρωσιν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, τὸ ὄποιον θὰ καταρτισθῇ εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Αἱ ἀπαντήσεις αὗται: θὰ ἀποτυπωθοῦν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ “Ατλαντος, ἐνῷ παραλλήλως θὰ ἀποτελέσουν ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου τοῦ Ἰστορικοῦ Λεξικοῦ³. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἰς τοὺς τόμους τοῦ κατὰ περιοχὰς γλωσσικοῦ ἀτλαντος τοῦ ἐλληνοφώνου κόσμου τὸ δίκτυον τῶν σημείων

1. Βλ. Νικ. Γ. Κοντοσοπούλου, ‘Ο Γλωσσικὸς “Ατλας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα, Λεξικογραφικὸν Δελτίον, τόμ. 11, 1966-67, σσ. 115-135 (ἐν σελ. 126).

2. “Ἡδη ὁ γράφων ἔχει σχεδὸν τελειώσει τὴν παρασκευὴν τοῦ τόμου τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Κρήτην. Βλ. σχετικῶς τὴν ὅμιλίαν του, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Γ’ Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. 3, 1975, σελ. 145-152, ὑπὸ τὸν τίτλον «‘Ο Γλωσσικὸς “Ατλας τῆς Κρήτης».

3. Τὸ ἀρχεῖον τοῦ ΙΔ θὰ πλουτισθῇ οὕτω δι’ ὑλικοῦ, τὸ ὄποιον ἄλλως δὲν θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῇ.

έρευνης θὰ εἶναι πικνότερον καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἐρωτηματολόγιον θὰ παρουσιάζῃ διαφοράς¹.

Διὰ τὸν γενικὸν γλωσσικὸν ἀτλαντα τῆς Ἐλλάδος τὸ δίκτυον τῶν 283 σημείων εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπαρκὲς διὰ νὰ δώσῃ ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν, δὲν ἐπαρκεῖ ὅμως διὰ τὴν ἐπακριβῆ χάραξιν τῶν ισογλώσσων τῶν διαφόρων φαινομένων. Αὕτη θὰ ἐπιτευχθῇ ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ κατὰ περιοχὰς ἀτλαντος.

Τὰ 283 σημεῖα τοῦ ἐπιτόμου γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἐλλάδος ἀντιπροσωπεύουν γηγενῆ τοπικὰ ἴδιωματα. Τὸ ζήτημα τῆς ἐκπροσωπήσεως καὶ τῶν (προσφυγικῶν) ἴδιωμάτων εἰς τὸ ἔργον παραμένει πάντοτε δυσεπίλυτον. Ἀρχικῶς ἔκαμα τὴν σκέψιν νὰ ἐπισημάνω ἀριθμόν τινα σημείων ἔρευνης ἀνὰ τὴν Ἐλλάδα, ἀντιστοιχούντων εἰς οἰκισμούς ὁμοιογενοῦς (ἥτοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προελεύσεως) προσφυγικοῦ στοιχείου, καὶ μεταφορᾶς τοῦ ἐκεῖθεν συγκεντρωθησομένου ὑλικοῦ ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ "Ατλαντος. Οὕτω δὲν θὰ ἐστερούμεθα τοῦ ἀνατολικο-θρακικοῦ, τοῦ ποντιακοῦ κ.ἄ. μικρασιατικοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, πλὴν ὅμως ἡ ἀπεικόνισί του ἐπὶ τῶν χαρτῶν θὰ ἐστερεῖτο γεωγραφικῆς συνοχῆς καὶ θὰ διέσπα τὴν γεωγραφικὴν εἰκόνα τῶν φαινομένων τῶν γηγενῶν ἴδιωμάτων. Τούτου ἔνεκα, προέβην μὲν εἰς τὴν ἐπιλογὴν 24 σημείων ἔρευνης κατοικουμένων ὑπὸ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, προτείνω καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν συγκέντρωσιν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ "Ατλαντος (κυρίως διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἔγκαιρον διάσωσιν τοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὴν ἐπαπειλουμένην λήθην), ἀλλὰ δὲν κρίνω ἐπιστημονικῶς συμφέρουσαν τὴν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ ἔργου ἀποτύπωσίν των.

"Εξ ἵσου δυσεπίλυτον εἶναι καὶ τὸ χρονολογικὸν πρόβλημα τοῦ "Ατλαντος: αἱ ἀπαντήσεις θὰ ἀπεικονίζουν — ἐκ τῶν πραγμάτων — παρῳχημένην γλωσσικὴν μορφὴν τῶν ἴδιωμάτων εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων. Θὰ ἀπηχοῦν γλωσσικὴν πραγματικότητα παλαιοτέρας ἐποχῆς, ἀσαφῶς προσδιοριζομένης καὶ ὅχι τῆς αὐτῆς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα ἔρευνης. Καὶ τοῦτο διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους: οἱ κατὰ τόπους πληροφορηταί, ἀτομα μεγάλης ἡλικίας, θὰ ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον βάσει τῶν ἀναμνήσεών των ἐκ τῆς γλώσσης τῶν γονέων των, ἡ ὅποια ἀλλοῦ ἔσβησε ἐνωρίτερον καὶ ἀλλοῦ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀστικῆς νεοελληνικῆς εἰς χρόνον ἀρκετὰ πρόσφατον.

Παραθέτω κατωτέρω τὸν κατάλογον τῶν 283 σημείων ἔρευνης τῶν γηγενῶν ἴδιωμάτων καὶ τῶν 24 ἐπιλεγέντων προσφυγικῶν συνοικισμῶν. Σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου τὰ σημεῖα ἐκ τῶν δποίων ὑπάρχει ἥδη εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ΙΑΝΕ ἢ εἰς τὴν προσωπικήν μου δελτιοθήκην ἵκανὸν ὑλικὸν δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ τὸν πυρῆνα τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ εἰδικὸν ἐρωτηματολόγιον τοῦ "Ατλαντος.

1. Οὕτω, εἰς μὴ ἀμπελουργικὰς περιοχὰς θὰ ἀπουσιάζουν ἐρωτήσεις σχετικαὶ μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, εἰς σημεῖα τῆς ἐνδοχώρας δὲν θὰ τίθενται ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸν ναυτικὸν βίον κ.ο.κ.

ΠΙΝΑΞ ΣΗΜΕΙΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΑΤΛΑΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΘΡΑΚΗ	37. Νάουσα	73. Βαθύλακκος Καρδί-		
1. Καρωτή	38. Λευκόπετρα	τσης		
2. Σουφλί *	39. Μελίκη *	74. Σοφάδες		
3. Φέραι	40. Κολινδρός	75. Φαρκαδόν		
4. Κίρκη	41. Λόφος	76. Ρίζωμα		
5. Μαρώνεια	42. Λιτόχωρον	77. Τρυγών		
6. Γρατινή	43. Καταφύγι * *	78. Βερδικοῦσα		
7. Κόσμιον	44. Δεσκάτη	79. Σαραντάπορον		
8. Σάλπη	45. Κηπουριό	80. Καρυά		
9. Κιμμέρια	46. Ροδιανή	81. Ραψάνη		
10. "Αβδηρα	47. Κοζάνη	82. Τύρναβος		
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				
11. Δοξᾶτο	48. Σιάτιστα	83. Ἀνατολή *		
12. Προσοτσάνη	49. Πεντάλοφος	84. Κραννών		
13. Νικήσιανη	50. Χρυσῆ	85. Βαμβακοῦ		
14. Μεσορώπη	51. Δαμασκηνιά	86. Ἄλμυρός		
15. Μεσολακκιά	52. Καστοριά	87. Πτελεός		
16. Ἄλιστράτη	53. Γέρμας *	88. Ριζόμυλος		
17. "Αγιον Πνεῦμα	Η ΠΕΙΡΟΣ			
18. Γεφυρούδι	54. Πυρσόγιαννη	89. Σκληθρού		
19. Καλόκαστρο	55. Κόνιτσα	90. Τσαγκαράδα *		
20. Δάφνη	56. Δελβινάκι	91. Ἀργαλαστή		
21. Νιγρίτα *	57. Τσαμαντᾶς	ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ		
22. Ἀρέθουσα	58. Ζίτσα	92. Δομοκός		
23. Μεγάλη Βόλβη	59. Λογγαδες	93. Ἀνάβρα		
24. Βερτίσκος	60. Ἐλατοχώρι	94. Στυλίς		
25. Δρυμός	61. Καλέντζι	95. Στυρφάκα		
26. Πυλαία	62. Δροσοπηγή	96. Μακρακώμη		
27. Χορτιάτης	63. Κομπότι	97. Μεγάλη Κάψη		
28. Ἐπανωμή	64. Κλεισούρα Πρεβέζης	98. Ἀγραφα		
29. Γαλάτιστα	65. Ἀλεποχώρι Σουλίου	99. Καρπενήσι		
30. Πολύγυρος	66. Ζάλογγο	100. Χελιδόνα		
31. Ἀρναία	67. Λούρος	101. Ἀλευράδα		
32. Νικήτη	68. Ἀχερουσία	102. Λεπενοῦ		
33. Συκιά	69. Πάργα	103. Σπάρτον		
34. Κασάνδρα	70. Μαζαρακιά	104. Βόνιτσα		
35. Χαλάστρα	ΘΕΣΣΑΛΙΑ			
36. Νησί	71. Ἀργιθέα	105. Ἀστακός		
	72. Μουζάκι	106. Μύτικας		
		107. Νεοχώρι		
		108. Εύηνοχώρι		

109. Ματαράγκα	146. Ἀχράτα	188. Πάνιτσα
110. Θέρμον	147. Χαλανδρίτσα	189. Ἔλος
111. Περίστα *	148. Κέρτεζη	190. Ξηροκάμπι
112. Ναύπακτος	149. Καλέντζι	191. Λογκανῖκος
113. Λιδωρίκι	150. Λουσικά	192. Βασαρᾶς
114. Ἀρτοτίνα	151. Μανολάδα	193. Γεράκι
115. Καλοσκοπή	152. Γαστούνη	194. Συκιά
116. Πολύδροσον	153. Ἐφύρα	195. Ἅγ. Νικόλαος
117. Ἐλάτεια	154. Πελόπιον	
118. Ἀταλάντη	155. Ἐπιτάλιον	ΙΩΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ
119. Κάστρον	156. Καλλιθέα Ὄλυμπίας	196. Ὁθωνοί *
120. Λιβαδιά	157. Κοντοβάζαινα	197. Κέρκυρα: Καρουσάδες
121. Δεσφίνα	158. Λυκουρία Ἀχαΐας	198. " Γαρούνα
122. Ἀλίαρτος	159. Βαλτεσινίκον	199. " Ἀργυράδες
123. Λουκίσια	160. Λεβίδι	200. Παξοί
124. ΑΘΗΝΑΙ *	161. Τρίκκαλα Κορινθίας	201. Ιθάκη: Βαθὺ
125. Μέγαρα	162. Νεμέα	202. Κεφαλληνία: Φισκάρδο
	163. Χιλιομόδι	203. " Χαβδᾶτα
ΕΥΒΟΙΑ	164. Κουτσοπόδι Ἀργούς	204. " Σάμη
126. Λιχγάς	165. Λουκᾶς	205. " Ἀσπρο-
127. Αἰδηψός	166. Ἀστρος	γέρακας
128. Ἀρτεμίσιον	167. Βούρβουρα *	206. Ζάκυνθος: Βολίμες
129. Ἅγια Ἀννα *	168. Μεγαλόπολις	207. " Ἅγ. Νικό-
130. Λίμνη	169. Υψοῦς (τ. Στεμνίτσα)	λαος
131. Παγόντας	170. Τυρδός *	208. " Κερὶ
132. Πολιτικά	171. Καστάνιτσα	209. Κύθηρα: Μυλοπότα-
133. Στενὴ	172. Κοσμᾶς	μος
134. Βασιλικά	173. Ζαχάρω	
135. Στρόπονες	174. Σιδηρόκαστρο	ΚΡΗΤΗ
136. Παρθένι	175. Σπηλιά	210. Ζερβιανὰ
137. Κύμη	176. Βερεστιά (ν. Φλε-	211. Ροδωποῦ
138. Αύλωνάρι	177. Μερόπη [σιάς] *	212. Ἔλος
139. Κάρυστος	178. Θουρία	213. Βουτᾶς
140. Ἀντιά	179. Πεταλίδι	214. Ἀγώπολις
	180. Μεθώνη	215. Λάκκοι
ΒΟΡ. ΣΠΟΡΑΔΕΣ	181. Χαροκοπίδ	216. Χωραφάκια
141. Σκιάθος	182. Ἀλαγωνία	217. Στύλος
142. Σκόπελος	183. Ἀβία	218. Καλλιχράτης
143. Ἀλόννησος	184. Ἐξωχώρι	219. Ἀγκουσελλιανὰ
144. Σκύρος	185. Οἴτυλον	220. Γέννα Ἀμαρίου
	186. Κίττα *	221. Ἀνώγεια Μυλοποτά-
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	187. Κότρωνας	μου
145. Ἅγιος Γεώργιος		

222. Τυμπάκι *	242. » Βροντάδο	263. "Ιος
223. "Αγιος Θωμᾶς	243. » Πυργὶ	264. 'Αμοργὸς
224. Σκαλάνι	244. 'Ιχαρία: Εύδηλος	265. Θήρα: Πύργος
225. Μοχός	245. Σάμος: Καρλόβασι	266. 'Ανάφη
226. Χάρακας *	246. » Μυτιληνιοὶ	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ
227. "Ανω Σύμη Βιάννου	247. Αἴγινα: Κυψέλη	
228. Κριτσά Μεραμπέλου		267. Πάτμος
229. Πάνω Χωριό 'Ιερα- πέτρας *	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	268. Λέρος
230. Ζάκρος Σητείας	248. "Ανδρος: Κόρθιον	269. Κάλυμνος
ΝΗΣΟΙ ΑΙΓΑΙΟΥ	249. Τῆγος: Πύργος	270. Κῶς: Κέφαλος
231. Σαμοθράκη	250. Μύκονος *	271. » Πυλὶ *
232. Θάσος: Θεολόγος	251. Κέα	272. Νίσυρος
233. Λῆμνος: Θάνος	252. Κύθνος	273. Τῆλος
234. » Φυσίνη	253. Σέριφος	274. Σύμη *
235. Λέσβος: Μανδαμάδος	254. Σίφνος	275. Χάλκη
236. » "Αντισσα	255. Κίμωλος	276. Καστελλόριζο
237. » Πολυχνῖτος	256. Μῆλος	277. Ρόδος: 'Αρχάγγελος
238. Λέσβος: Πλομάρι	257. Σῦρος	278. » 'Αφάντου
239. » 'Αγιάσος	258. Πάρος: Λεῦκαι	279. » "Εμπονας
240. Χίος: Καρδάμυλα	259. Νάξος: 'Απύρανθος *	280. Κάρπαθος: "Ελυμπος
241. » Βροντάδο	260. » Φιλότι	281. » Μενετὲς
	261. Φολέγχνδρος	282. Κάσος
	262. Σίκινος	283. 'Αστυπάλαια

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΙ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ

- A** Νέα Πέραμος Καβάλας (Πέραμος Προποντίδος).
- B** Νέος Σκοπὸς Σερρῶν (Σκοπὸς ἀνατ. Θράκης).
- Γ** Νέοι 'Επιβάται Θεσ/νίκης ('Επιβάται ἀνατ. Θράκης).
- Δ** Νέα Μουδανιὰ Χαλκιδικῆς (Μουδανιὰ Προποντίδος).
- Ε** Νέα Σίλατα Χαλκιδικῆς (Σίλατα Καππαδοκίας).
- Ζ** Νέον 'Αγιονέρι Κιλκὶς (Μιστὶ Καππαδοκίας).
- Η** Νέα Σάντα Κιλκὶς (Σάντα Πόντου).
- Θ** Πολύκαστρον Κιλκὶς (Σιναπλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
- Ι** Γουμένισσα Κιλκὶς ("Ανω Βοδενὰ Βουλγαρίας).
- Κ** Κουφάλια Θεσσαλονίκης (Καβακλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
- Λ** Κίτρος Πιερίας (Καβακλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
- Μ** Χιονᾶτο Καστοριᾶς (Τσακώνικα Προποντίδος).
- Ν** Νέα 'Αρτάκη Εύβοίας ('Αρτάκη Προποντίδος).*
- Ξ** Νέα Κίος 'Αργολίδος (Κίος Προποντίδος).
- Ο** Νέα 'Αλικαρνασσὸς [Κρήτη] ('Αλικαρνασσὸς Καρίας)
- Π** Μονοκκλησιὰ Σερρῶν (ἀνατ. Θράκης).

- P Τριανταφυλλιά Σερρῶν (Ποντοκαυκάσιοι).
 Σ Μακρυνίτσα Σερρῶν ('Ορντού Πόντου).
 Τ Βυρώνεια Σερρῶν (Πόντου).
 Υ Σιδηρόκαστρον (Μελένικος Βουλγαρίας).
 Φ Γαλάτεια Ἐορδαίας (Κουβούκλια Προύσης).
 Χ Μεσόβουνον Ἐορδαίας (Σεβάστεια).
 Ψ Σπηλιά Ἐορδαίας (Τραπεζοῦς).
 Ω Ἀκρινή Ἐορδαίας (Καρά Σού Νικομηδείας).

Άναγκαιά κρίνεται ή παράθεσις τοῦ κατωτέρω συγκριτικοῦ πίνακος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὰς μεγάλας γεωγραφικὰς ἐνότητας τῆς Ἑλλάδος:

<i>Περιοχὴ</i>	<i>"Εκτασὶς εἰς χλμ²</i>	<i>Πληθυσμὸς (1971)</i>	<i>'Αριθμὸς οἰκισμῶν</i>	<i>'Αριθμὸς ση- μείων ἔρευνης¹</i>
Ἡπειρος	9.203	310.334	1.043	17
Μακεδονία (πλὴν τῆς μείζονος περιοχῆς Θεσσαλονίκης) ...	33.800	1.343.399	1.872	43 (+21)
Θράκη	8.578	329.582	348	10
Θεσσαλία	14.071	659.913	911	21
Εύβοια	3.908	165.369	339	15 (+ 1)
Στερεά Ἑλλάς ²	14.681	511.448	1.127	34
Πελοπόννησος	21.439	986.912	2.471	51 (+ 1)
Κρήτη.....	8.331	456.642	1.402	22 (+ 1)

Κατὰ ταῦτα ἐπὶ συνόλου 283 σημείων ἔρευνης τοῦ Γενικοῦ γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπιλεγέντων προσφυγικῶν οἰκισμῶν) τὰ 107, ἡτοι ποσοστὸν 37,8%, εὑρίσκονται εἰς τὸν νησιωτικὸν χῶρον. Τὸ δίκτυον τῶν σημείων ἐπὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ κορμοῦ παρουσιάζει (συμβατικῶς, διότι ἡ κανονικότης του δὲν εἶναι παντοῦ ἡ ἴδια) πυκνότητα ἐνὸς σημείου ἀνὰ 606 χλμ². Χάριν συγκρίσεως παραθέτω τὰ ἀντίστοιχα στοιχεῖα ξένων τινῶν γλωσσικῶν ἀτλάντων³:

1. Οι ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ ἐμφαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν, οἵτινες δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν γενικὸν ἀριθμὸν σημείων ἔρευνης τῆς περιοχῆς.

2. Δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ Ἀττική, ἡ Μεγαρίς, τὸ ἀλβανόφωνον (σήμερον πλέον δίγλωσσον) τμῆμα τῆς Βοιωτίας καὶ ἡ νῆσος Σαλαμίς. Ἐτέθησαν δῆμως ὡς σημεῖα ἔρευνης ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸ ὑλικὸν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, καὶ τὰ Μέγαρα, ὅπου ἀκόμη μερικοὶ ἡλικιωμένοι ἐνθυμοῦνται τὸ παλαιὸν καὶ λίαν ἐνδιαφέρονταί τῆς πόλεως.

3. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Sever Pop α) Atlas Linguistiques Européens, Domaine Roman (Louvain, 1960) καὶ β) La Dialectologie, εἰς δύο τόμους (Louvain, 1950).

Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Γαλλίας ¹ (ALF, ἔτος ἐκδόσεως 1902-1910).	Σύνολον σημείων ἐρεύνης 639, ἐν ἀνὰ 830 χλμ ² καὶ 60.000 κατ. (κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη).
Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Ἰταλίας καὶ νοτίου Ἐλβετίας (AIS).	407 σημεῖα ἐρεύνης ² , ἐν ἀνὰ 765 χλμ ² καὶ 98.000 κατοίκους.
Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Ρουμανίας ³ (ὑπ' ἀριθ. 1).	380 σημεῖα, ἐν ἀνὰ 773 χλμ ² καὶ 47.000 κατοίκους.
Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου ⁴ .	523 σημεῖα, ἐν ἀνὰ 1.100 χλμ ² .
Γλωσσικὸς "Ατλας τῶν βορείων καὶ νοτίων Κάτω Χωρῶν ⁵ .	Σύνολον σημείων 663.

Τὸ δίκτυον τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἐλλάδος θὰ εἶναι κατὰ πολὺ πυκνότερον ἐκείνου τῶν τεσσάρων πρώτων ἀτλάντων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος. Τοῦτο ὅφειλεται κυρίως εἰς τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν νήσων τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν ἀνάγλυφον μορφὴν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ἡ ὁποία διηγούλυνε τὴν διαλεκτικὴν κατάτμησιν τῆς γλώσσης, καθὼς καὶ εἰς τὴν προσθήκην τῶν σημείων μικρασιατικοῦ, ἀνατολικο-θρακικοῦ ἢ βορειο-θρακικοῦ πληθυσμοῦ.

Κατεβλήθη φροντὶς ὅπως τηρηθοῦν κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν σημείων ἐρεύνης τοῦ "Ατλαντος ὥρισμέναι βασικαὶ ἀρχαί, ἦτοι:

α) Κατὰ τὸ δυνατὸν κανονικὴ μεταξὺ τῶν σημείων ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου, προτιμωμένων πάντως 1) τῶν ὀρεινῶν τόπων ἔναντι τῶν πεδινῶν, 2) τῶν χωρίων

1. Δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸ ἔργον αἱ περιοχαὶ τῆς Γαλλίας, τῶν ὅποιων οἱ κάτοικοι ἔχουν ως μητρικὴν γλώσσαν ἄλλην ἢ τὴν γαλλικὴν (Ἀλσατία, τμῆμα τοῦ νομοῦ Μοζέλα τῆς Λωρραίνης, τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Βρετάνης, ἡ χώρα τῶν Βάσκων, τὸ μικρὸν φλαμανδόφωνον τμῆμα τῆς γαλλικῆς Φλάνδρας καὶ ἡ νῆσος Κορσική). Ἀντιθέτως περιλαμβάνονται τὰ γαλλόφωνα τμήματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν (ἀγγλο-νορμανδικαὶ νῆσοι τῆς Μάγχης, γαλλόφωνοι κοιλάδες τῶν ιταλικῶν Ἀλπεων, τὸ γαλλόφωνον τμῆμα τῆς Ἐλβετίας καὶ τὸ γαλλόφωνον τμῆμα τοῦ Βελγίου).

2. Τούτων τὰ 20 εὑρίσκονται εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ 18 εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ AIS παρουσιάζει μεγαλυτέραν πυκνότητα σημείων ἐρεύνης εἰς τὴν ἀνατολικῶν τῆς Νεαπόλεως περιοχὴν καὶ προπαντὸς εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ νότιον μέρος τῆς Ἐλβετίας (ιταλόφωνον καὶ λαδινόφωνον).

3. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς Ρουμανίας εἶναι κάπως πολύπλοκα. Ὑπάρχει ὁ Atlasul Linguistic Român ἀριθ. 1 (βραχυγραφικῶς ALR 1) ὑπὸ Sever Pop μὲ 301 σημεῖα καὶ ὁ ὀμώνυμος ὑπ' ἀριθ. 2, ὑπὸ E. Petrovici μὲ 79 σημεῖα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι γλωσσικοὶ ἀτλαντες τῆς Ρουμανίας, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα. Οἱ δύο ἀναφερθέντες περιλαμβάνουν τὰ προπολεμικὰ ὅρια τῆς χώρας. (Πηγὴ: τὰ ἀνωτέρω, σημ. 7, ἀναγραφέντα ἔργα τοῦ Sever Pop).

4. Τούτων τὰ 280 σημεῖα ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἴσπανόφωνον τμῆμα τῆς χερσονήσου, 97 εἰς τὴν περιοχὴν ὅπου ὅμιλεῖται ἡ καταλανικὴ γλώσσα καὶ 150 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πορτογαλικῆς γλώσσης καὶ τῆς συγγενοῦς πρὸς αὐτὴν γαλλικιανῆς διαλέκτου τῆς ΒΔ. Ἰσπανίας.

5. Εἰς τὸν "Ατλαντα τοῦτον περιλαμβάνονται ἡ Ὀλλανδία, τὸ φλαμανδόφωνον τμῆμα τοῦ Βελγίου καὶ ἡ μικρὰ φλαμανδόφωνος περιοχὴ τοῦ γαλλικοῦ νομοῦ τοῦ Βορρᾶ (μεταξὺ Λίλλης καὶ Δουγκέρκης).

έναντι τῶν πόλεων καὶ γενικῶς τῶν ἀγροτικῶν κέντρων καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν κόμβων καὶ 3) τῶν σημείων, ἅτινα παρουσιάζουν γλωσσικὴν ίδιομορφίαν ἢ κεῖνται ἐντὸς ζώνης ἀπὸ τῆς ὅποιας διέρχονται ισόγλωσσοι διαφόρων φωνητικῶν ἢ μορφολογικῶν φαινομένων.

Ἐν τούτοις τὸ δίκτυον παρουσιάζεται κατά τι πυκνότερον εἰς ὡρισμένας περιοχάς, καθ' ὃσον τοῦτο ὑπηγόρευσαν αἱ ἐδαφολογικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ γλωσσικαὶ τοπικαὶ συνθῆκαι. Βεβαίως μεταξὺ τῶν σημείων ἐρεύνης σπάνιαι εἶναι αἱ μεγάλαι πόλεις (οἷον πρωτεύουσαι νομῶν) ἢ μεγάλαι κῶμαι. Συμπεριελήφθησαν ἐξ αὐτῶν μόνον ἐκεῖναι αἵτινες παρουσιάζουν χαρακτηριστικὸν ίδιωμα, ὡς π.χ. ἡ Καστοριά, ἡ Κοζάνη, ἡ Νάουσα, τὸ Καρπενήσι, ἡ Λιβαδιά, ἐνῷ ἀποισιάζουν αἱ Σέρραι παρὰ τὴν ίδιορρυθμίαν τοῦ ἐν αὐταῖς λαλουμένου ίδιωματος, καὶ ἡ Βέροια, ἐνθα τὸ τοπικὸν ίδιωμα ἔχει πρὸ πολλοῦ παραχωρήσει τὴν θέσιν του εἰς τὴν τοπικὴν «ἐπαρχιακὴν ἐλληνικήν». Διὰ τὸν ίδιαζοντα χαρακτῆρα τοῦ γλωσσικοῦ των ίδιωματος συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ δίκτυον κωμοπόλεις ὡς ἡ Κόνιτσα, ἡ Σιάτιστα, ἡ Νιγρίτα, τὰ Ἀνώγεια τῆς Κρήτης κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ χωρία Ἀντιά (νότ. Εύβοια), Μεγάλη Κάψη Φθιώτιδος καὶ ἡ ἀκραία συνοικία τῆς Θεσσαλονίκης Πυλαία (τ. Καπούτζηδες), ἐνθα καὶ μόνον διατηρεῖται πως τὸ παλαιόν, βορειοελλαδικοῦ φωνητισμοῦ, ίδιωμα τῆς μακεδονικῆς πρωτευούσης. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπελέγησαν, ἀντὶ ἄλλων πλησιοχώρων, οἰκισμοὶ ὡς τὸ Κερὶ Ζακύνθου, ὁ Ἐλυμπος Καρπάθου, τὸ Πυργὶ Χίου, τὸ Πλομάρι Λέσβου, ὁ Κολινδρὸς Πιερίας κ.ἄ. Περιοχαὶ μὲ μεγαλυτέραν κατὰ τόπους διαλεκτικὴν κατάτμησιν, ὡς ἡ Λέσβος, ἡ Κρήτη, ὡρισμένα τμῆματα τῆς Μακεδονίας κ.ἄ., παρουσιάζουν εὐλόγως πυκνότερόν πως δίκτυον σημείων ἐρεύνης ἔναντι ὅλων ἐπαρχιῶν ἐνθα ἡ γλῶσσα δὲν ἔχει ἔντονον διαλεκτικὸν χαρακτῆρα (δυτικὸν τμῆμα τῆς Ἡπείρου, Πελοπόννησος πλὴν Μάνης, μακεδονικαὶ τινες περιοχαὶ κ.ἄ.).

Παρ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἀποκλίσεις ἡ κανονικότης τοῦ δικτύου εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδος καὶ τὰς δύο μεγαλονήσους Κρήτην καὶ Εύβοιαν, ὡς καὶ εἰς μικροτέρας νήσους (Ρόδον, Κέρκυραν, Ζάκυνθον, Χίον) δὲν παραβλάπτεται. Δέον ὅπως ληφθῇ ἐν προκειμένῳ ὑπ' ὅψιν καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐτέθησαν σημεῖα ἐρεύνης ἔντὸς τῶν περιοχῶν τῶν κατοικουμένων, τέως ἡ ἔτι καὶ νῦν, ὑπὸ διγλώσσων πληθυσμῶν, μὴ ἔχόντων ὡς μητρικὸν ίδιωμα τὴν ἐλληνικήν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι οἱ ἐπιλεγέντες προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ δὲν ἀποτελοῦν ὀργανικὸν μέρος τοῦ δικτύου, καθ' ὃσον τὰ ἀντίστοιχα ίδιωματα δὲν ἀποτελοῦν γεωγραφικὴν ἐνότητα ἔντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου.

β) ἐκπροσώπησις ὅλων τῶν νήσων.

Τελικῶς παρέμεινον ἔκτὸς τοῦ ἔργου μόνον τὰ Ἀντικύθηρα, ἡ Γαῦδος, οἱ Φούρνοι, οἱ Λειψοὶ καὶ τινες μικραὶ νῆσοι τῶν Κυκλαδῶν (Δονοῦσα, Ἡράκλεια, Κουφονήσια). Ἐπίσης αἱ τέως ἀλβανόφωνοι νῆσοι "Τύρα, Σπέτσαι καὶ Σαλαμίς.

γ) εύκολία συγκεντρώσεως τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὸν "Ατλαντα ὑλικοῦ πρὸς ταχυτέρων διεκπεραίωσιν τοῦ γλωσσοσυλλεκτικοῦ ἔργου.

Ἐπεδιώχθη δηλαδὴ ἡ ἐπιλογὴ σημείων ἐκ τῶν ὅποιων ὑπάρχει ἥδη δημοσιευμένων ἢ ἐν χειρογράφοις (εἰς τὸ Κέντρον τοῦ ΙΑΝΕ) ἀξιόπιστον γλωσσικὸν ίδιωματικὸν ὑλικὸν ἢ οἰκισμῶν εἰς τοὺς ὅποιους νὰ εἶναι εὐχερής ἢ μετάβασις καὶ συλλεκτικὴ

έργασία τῶν ἀσχοληθησομένων εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ "Ατλαντος, χωρὶς βεβαίως τοῦτο ν' ἀποβαίνη εἰς βάρος τῆς αὐθεντικότητος τοῦ ὄντος".

'Ιδιαιτέρα μέριμνα ἔλήφθη ὥστε ἡ μέλλουσα νὰ ἀποτυπωθῇ ἐπὶ τῶν χαρτῶν γλωσσικὴ μορφὴ νὰ παρουσιάζῃ καθολικότητα χρήσεως καὶ νὰ μὴ ἀποτελῇ ἀπλῶς ἀνάμνησιν ἐλαχίστων ἐκασταχοῦ ἡλικιωμένων προσώπων¹. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον τὰ χωρία τοῦ δικτύου εἶναι σχετικῶς πολυάνθρωπα: ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθοῦν οἱ πολὺ μικροὶ καὶ συνεπῶς καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως φθίνοντες οἰκισμοί. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἔξαιρέσεις ὑπαγορευθεῖσαι ὑπὸ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ἢ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἴδιωματος, τὸ ὅποιον ἔπρεπε ὅπωσδήποτε νὰ ἀποτυπωθῇ. Παράδειγμα τοιούτων ἔξαιρέσεων εἶναι τὰ χωρία Κίττα Μάνης, Καλλικράτης Σφακίων, Γέννα Άμαρίου, Βερεστιά Τριψυλίας κ.ἄ.

Τὸ τυπολογικὸν μέρος τῶν ςρθρῶν τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, ἵδια τῶν ἐκτενεστέρων ἐξ αὐτῶν, παρέχει εἰκόνα τινὰ τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τῶν διαφόρων τύπων τοῦ λήμματος. 'Η εἰκὼν ὅμως αὕτη εἶναι ἀμυδρά, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως εἰς ἐν λεξικόν. 'Η συγκέντρωσις τοῦ διαλεκτικοῦ ὄντος εἰς τὸ Κέντρον τοῦ ΙΑΝΕ δὲν ἀπέβλεπε μέχρι τοῦδε εἰς γλωσσογεωγραφικούς σκοπούς, ἀλλ' εἰς ἀπλῆν ἀποθησαύρισιν διαλεκτικῶν λέξεων, τύπων καὶ σημασιῶν. 'Ως ἐκ τούτου εἰς τὰ λήμματα τῆς δελτιοθήκης τοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναζητηθοῦν οἱ διάφοροι τύποι μιᾶς λέξεως, ὅχι ὅμως καὶ ἡ ἀκριβὴς γεωγραφικὴ ἐκτασίς αὐτῶν οὐδὲ τὰ κατὰ τόπους συνώνυμα, ἐφ' ὅσον ἡ λημματογράφησις καὶ κατάταξις τῶν δελτίων εἶναι λεξιλογικὴ καὶ ὅχι ἐννοιολογική. "Ας προστεθῇ ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐκασταχοῦ ἰδιωματικῆς προφορᾶς τῆς γλώσσης δὲν δηλοῦται μὲ αὐστηρὰν ἀκριβειαν εἰς τὸ 'Ιστορικὸν λεξικόν (δελτία καὶ ἐκτυπωθέντα ἥδη λήμματα). 'Ως πρὸς τὴν προφορὰν καὶ τὰ ποικίλα μορφολογικὰ διαλεκτικὰ φαινόμενα βοηθοῦν ὅπωσδήποτε — τούλαχιστον εἰς τὴν ἐπισήμανσιν, ὃν ὅχι εἰς τὸν ἀκριβῆ γεωγραφικὸν προσδιορισμὸν των — αἱ ἐπὶ τῶν διαφόρων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων τῆς νεοελληνικῆς παλαιότερον ἥ καὶ προσφάτως δημοσιευθεῖσαι μονογραφίαι καὶ ἀρθρα, ὑπὸ εἰδικῶν καὶ μή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαπιστοῦται ὅτι μεγάλα τμήματα τῆς 'Ελλάδος στεροῦνται παρομοίου εἴδους γλωσσικῆς ἔξερευνήσεως². "Απαντεῖς οἱ ἀνωτέρω λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης καταρτισμοῦ εἰδικοῦ ἔρωτηματολογίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς 'Ελλάδος.

'Η πρώτη σοβαρά, συστηματικὴ καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ἔργασία διὰ τὴν συγκέντρωσιν διαλεκτικοῦ ὄντος πρὸς γλωσσογεωγραφικὸν σκοπὸν ἐν 'Ελλάδι εἶναι ἡ ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κέντρου τοῦ ΙΑΝΕ συγκέντρωσις τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἔρωτηματολόγιον (546 ἔρωτήσεις) τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Εύρωπης, ὅστις

1. Δυστυχῶς ἀποτελοῦν ἔξαιρεσιν ἐν προκειμένῳ τὰ μικρασιατικά, τὰ ἀνατολικο-Θρακικά καὶ τὰ τῶν προσφύγων ἐκ τῆς ΝΑ Βουλγαρίας γλωσσικὰ ἰδιώματα.

2. Περιοχαὶ ὡς ἡ δυτικὴ Θράκη, ἡ Βόρ. Εύβοια, ἡ Στερεὰ Ελλάς, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Πελοπόννησος (πλὴν τῆς Τσακωνιᾶς καὶ τῆς Μάνης) καὶ μεγάλα τμήματα τῆς Μακεδονίας στεροῦνται διαλεκτολογικῶν μελετῶν ἥ ἐμελετήθησαν ὅλως ἐπιπολαίως καὶ ἐμπειρικῶς ὑπὸ μὴ εἰδικῶν γλωσσολόγων. Βλ. τὰς οἰκείας σελίδας τῆς δημοσιευθεῖσης ὑπὸ Δικ. Βιγιακάκου ἐν Λεξικοῷ. Δελτίῳ, τόμ. 12, 1972, γλωσσικῆς βιβλιογραφίας.

παρασκευάζεται ἐν Νιμέγκη, τῆς 'Ολλανδίας. Η 'Ελλάς ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δι' 78 σημείων ἐρεύνης, ἥδη δ' ἔχει συγκεντρωθῆ καὶ ἀποσταλῆ εἰς Νιμέγκην τὸ ὄλικὸν 72 ἐξ αὐτῶν. Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὄλικοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος ἥρχισε νὰ διαγράφηται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς 'Ελλάδος ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις μεγάλου ἀριθμοῦ λεξιλογικῶν διαφορῶν ἀνὰ τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς χώρας. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ ἡ συμβουλευτικὴ χρῆσις τῶν ἐρωτηματολογίων διαφόρων ξένων (πανεθνικῆς ἢ τοπικῆς κλίμακος) γλωσσικῶν ἀτλάντων¹ καὶ ἡ πεῖρα τὴν ὅποιαν ἀπέκτησα ἐκ τῆς ἐνασχολήσεώς μου μὲ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς Κρήτης (βλ. σημ. 2), διηγούμεναν κατὰ πολὺ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐρωτηματολογίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς 'Ελλάδος. Εἰς τοῦτο ἐδόθη ἴδιαιτέρα ἔμφασις εἰς τὸ ζῶν εἰσέτι καὶ καθολικῆς κατὰ τὸ δυνατὸν χρήσεως μέρος τοῦ ἴδιωματικοῦ λεξιλογίου, ἐνῷ συνάμα κατεβλήθη φροντὶς ἵνα συμπεριληφθοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεραι λεπτομέρειαι τῆς κατὰ τόπους ἴδιωματικῆς προφορᾶς, μορφολογίας καὶ συντάξεως. Η ὅλη τοῦ ἐρωτηματολογίου διηρέθη εἰς κεφάλαια ὡς ἔξης: οὐσιαστικὰ κατὰ κατηγορίας ἐννοιῶν (ἀστρονομικοί-μετεωρολογικοὶ ὄροι, γεωλογικοί-γεωγραφικοὶ ὄροι, ζῶα, φυτά, ἀλιευτικά, ὁ ἄνθρωπος, ὄροι συγγενείας, νόσοι, ἐπαγγέλματα, ἐργαλεῖα κλπ.), ἐπίθετα (ποιότητος, ἴδιότητος, χρώματος), ρήματα, λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου (ἀντωνυμίκι, σύνδεσμοι, ἐπιφρήματα, ἐπιφωνήματα), ποικίλα γλωσσικὰ φαινόμενα (μὴ δυνάμενα νὰ ἔξαχθοῦν συμπερασματικῶς ἐκ τοῦ λοιποῦ ὄλικου). Τὸ κεφάλαιον τῶν ρημάτων εἶναι ἴδιαιτέρως πλούσιον, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ πρωτοτυπίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος.

Δημοσιεύω κατωτέρω τὰ κεφάλαια τοῦ ἐρωτηματολογίου τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀντωνυμίας, τὰ ἀριθμητικά, τὰ ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου καὶ τὰ ρήματα μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὀρισμένων τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν κατὰ τὴν τελικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου του. Τὰ παρεχόμενα ἴδιωματικὰ παραδείγματα ἀπαντήσεων προέρχονται κυρίως ἐκ τῆς κρητικῆς καὶ τῆς μακεδονικῆς διαλέκτου.

Δὲν γνωρίζω ἀπὸ τοῦδε τὸν τελικὸν ἀριθμὸν τῶν λημμάτων τοῦ ἐρωτηματολογίου. Τὰ παρεχόμενα κατωτέρω ἀνέρχονται εἰς 340². Εἰς τὴν τελικὴν μορφὴν τοῦ ἐρωτηματολογίου θὰ τεθοῦν πάντα ἐντὸς καταλλήλων φράσεων.

1. Π.χ. τὸ Questionário linguístico τοῦ 'Ινστιτούτου Γλωσσολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λισσαβώνος, διὰ τὸν Πορτογαλικὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα, ἐκδοθὲν τὸ 1974 εἰς τρεῖς τόμους, τὸ Questionnaire définitif τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Πικαρδίας (Γαλλία) ἐκδοθὲν ἐν Ντιζόν τὸ 1960, τὸ Questionnaire linguistique διὰ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τοῦ γερμανοφώνου τμήματος τοῦ νομοῦ Μοζέλα (Γαλλία), ἐκδοθὲν ἐν Νανσύ τὸ 1967, κ.ἄ.

2. Ο τελικὸς ἀριθμός των θὰ ἔξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν, ἥτις θὰ δοθῇ εἰς τὸ ἔργον. Δι' ἐν κκνονικὸν ἐρωτηματολόγιον τοῦ εἴδους τῶν ἔργων τούτων ἀρκεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν 1500-2000 ἐρωτημάτων. Δι' ἐρωτηματολόγιον περιωρισμένης ἔκτάσεως, βάσει τῶν σημερινῶν ἐλληνικῶν διαλεκτικῶν δεδομένων (ὑποχωρήσεως τῶν ἴδιωμάτων κλπ.) θὰ ἥρκουν 1.000 λήμματα, ἐνῷ δι' ἐν ἔκτενὲς καὶ λίγην λεπτομερειακόν, ὑπὲρ τοῦ ὅποιου προσωπιῶς δὲν τάσσομαι, διὰ πολλοὺς λόγους, γειτζούνται 4.000 λήμματα.

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΝ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΓΛΙΚΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΑΤΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον δημοσιεύομεν μόνον μέρος τοῦ ἐρωτηματολογίου ἵτοι τὸ περιλαμβάνον τὰ ρήματα, τὰς ἀντωνυμίας καὶ τὰ ἐπιρρήματα, καθὼς καὶ ὡρισμένα ἐρωτήματα ἀναφερόμενα εἰς μορφολογικὰ καὶ συντακτικὰ φαινόμενα. Ἐλπίζω νὰ μὴ καθυστερήσῃ ἡ δημοσίευσις διοκλήρου τοῦ ἐρωτηματολογίου, κατὰ τὴν δποίαν τὸ ἐνταῦθα βλέπον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τμῆμα του ἐλαχίστας τροποποιήσεις φαντάζομαι ὅτι θὰ ὑποστῇ.

'Αντωνυμικοὶ τύποι

Κοινὴ νεοελληνικὴ

ἐσύ
πληθ. εὔγενείας
αὐτὸς
αὐτῶν
ἐκεῖνος
ἐκείνου ἐκεῖ
τέτοιος
κανεὶς
κάθε ἔνας
κάθε
τὶ
κάτι
κάτι τέτοιο
πολλοὶ¹
τόσοι
ὅσοι
δικός μου
ὁ δικός μας
τὰ δικά τους
ὁ ἔκυρτός μου
γιὰ τὸν ἔκυρτό της
μερικοὶ²
ὅλοι μαζὶ³
γι' αὐτὸ

Παραδείγματα ἐκ διαφόρων διαλέκτων

ἰσύ, ἰθύ, ἐσού
τοῦ λόγου σου, ὁ ἴδιος, ἀπατός σου, ἡ ἀφεντιά σου
εὔτροις, ἴφτοῦνος, φτοῦνος, ἀοῦτος
εὔτηνῶ
ἴκειός, κειοσές, ἐκεινοσές
κεινουνέ, ἐκεινουνηγέ
τέθοιος, ἐτσά
κιανείς, κιανένας, κάγκανας
κάθα εῖς, καθανείς, πασαείς
κάθα, πᾶσα
εῖδα, εῖνδα, ντὸ
πρᾶμα κάτι-δίς
πρᾶμα ὕτσά
πουλγοὶ⁴
τόσνοι, τοσοινὲ⁵
ὅσνοι⁶
θ'κόζ -ιμ, θ'κόζ- ουμ, ἐδικός μου
ὁ γ-ἐδικό μας, οι θ'κόζ μας
τὰ δικά ντως, τὰ δικά ντωνε
ὁ ἀπατός μου
γιὰ τὴν ἔκυρτή της, γιὰ τὴν ἀπατή τζη, γιὰ πάρτη
τζη
μερκοί, μερδικοί
ούλοι κι' ούλοι
γιὰ κεῖνο, γιὰ κειονά, γιὰ κεινονά, γιὰ κείονα

'Αριθμητικὰ

ἔνας
μία
δύο

ιένας, γ-εῖς
μιά, νιά
δυό, δγό

τέσσερεις
έξι
διακόσια
χίλια

τέσσεροι
έξι
διακόσια, διακόσια
χίλια, σίλια, σίλια

και
και... και
ή
ούτε... ούτε

Σύνδεσμοι

τσαί, ήσαι, τσαι
έμ... έμ, έμου... έμου
γιά, γη
νέ... νε

'Επιφώνημα

ἀλλοίμονο
ἀλλοίμονό μου

ἀλλοίσμονος
αἰγούγια μου, ἐγώι μου, ἡγούι μου, ἡβοὶ

'Επιρρήματα

πολὺ¹
καθόλου
παντελῶς
τούλαχιστον
σύρριζα (κόβω, π.χ. μαλλιά)
ὅλη μέρα
ὅλη νύχτα
ἐδῶ
πρὸς τὰ ἐδῶ
ἐδῶ πέρα
τὰ χαράματα
τὸ καταμεσήμερο
προπαντὸς
προηγουμένως
τὸ σούρουπο
προτοῦ
μετά, υστερα, κατόπιν
ἀφότου
ἀποβραδὺς
θαυμάσια
πρὸ ἡμερῶν
ἀσχημα
κρυφά

πολλά, πολ-λά, καλά
κιαολιᾶς, σκιασουλὲς
ντίπ, ντίπιες
βάρεμου, σκιᾶς
ἀπ' τὸν πάτο
ὅλημερίς, ούλημερνίς, ούλημερήσιως (τοῦ Θεοῦ)
τσῆ μέρας, ούλημέριως τσῆ μέρας
ὅληνυχτίς, δληνυχτίσιως (τοῦ Θεοῦ) τσῆ νύχτας
ἰδῶ, ἐπαέ, παδὲ
'πὲ δῶ μεριά, σαδῶ, πῶδε
'δῶ χάμ', παδὲ χάμαι
τ' ἀποδιαφωτίσματα
ντάλα μεσημέρι
περίπου, γιὰ πᾶσα μου
υστερα
ἀψιφοῦ, ψίχνιασμα
πριχού
κι' ἀπόι
ἀπῆς, ἀπῆτις
ἀποσπέρας
πρῶτο πρᾶμα, ἔνα γαμάρι
τὶς προάλλες, δψὲς τὴν ὄλλη
κακὰ
γωστά, κατσά-κατσά

έτσι	έτσα, έτσα λοῆς
μὲ τὸ παραμικρὸν	μὲ τὸ μόνο-μόνον
ἄνευ περιστροφῶν	νέπα-σκέτα
τὸ ἔνα δίπλα στ' ἄλλο, ἄλλα μὲ	ἄλισαδρίστικα
διαφορετικὴ κατεύθυνσι ξαπλωμένα	
ἄληθεια (ἀληθῶς)	ἀλήθειο
εὐθαρσῶς	ἀδρίστικα
εὐχαρίστως	μετὰ χαρᾶς
ὅπου νά 'ναι (-έντὸς δλίγου)	ὅπου κι' ὅπου, ὅπου γιὰς
κάθε λίγο καὶ λιγάκι	κάθα δάι, κάθα δις καὶ δάι
ἀπὸ 'δῆ κι' ἀπὸ 'κεῖ	πέρα-πῶδε
έκεῖ	ἴκει, έκεικα
χάρμου	χάρμαι, χαραί, καταγῆς
μὲ τὴν ἡσυχία σου	μὲ τὴν ἀναπαή σου, μὲ τὸ ρεποπό σου
γρήγορα	γεράχ-γερά
ἄπαξ	μιὰ φορά, νιὰ βολά, μιάφρας, μιάβλας
ξαφνικὰ	ἀφνίδια
ἐπίτηδες	ζεπιτούτου, ζαργουτού, ἀξάργου
λίγο	μιὰ δλιά, μιὰ 'χιά, μιὰ στάξη
πολὺ λίγο	λιγούλι, λιγουλάκι
γιὰ μιὰ στιγμή,	μιὰ δοπανιά, μιᾶς στιμῆς
παρ' δλίγον	ἄλλολίγο, ἀσκαρδί
τώρα	ἔδα, τωρά
ἀκριβῶς τώρα	ἔδαχ ἴδια
ἀμέσως, πάρωτα	δελόγο, δελέγκου, γιαμᾶς
τώρα τελευταῖα	ἔδα-ἔδα
προχείρως	βρόσκαιρας, ἔδρομα
κοντά	σιμά
μακριά	μακρά, ἀλλάργο
καλύτερα	κάλλιο, καλλιά, πλιὰ καλά
πρηηηδὸν	μπρούμ'τα, πίστομα
ύπτιως	ἀνάσκελα, ἀνάστσελα
όκλαδὸν	σταυροπόδι, διπλοπόδι
εἰς κάθισμα βαθὺ	ἀνακούρκουδα
μὲ ἀνυψωμένα τὰ μανίκια	ἀνασκουμπωμένος, ἀνακουκωμένος
ἐπὶ τῆς ράχεως	ζαλίκα, καλικούτσα, ζίδι-λάδι
μούσκεμα	σουρούδι, πλημμάρι, βουρίδι, σφουγούδι
σήμερα	σήμερο, σήμερι, ἐσήμερις
αὔριο	ταχιά, ταῦτέρου
τίποτα	πρᾶμα, δροσιά
αὐτοῦ	ἀτά, ἔτά
ἐπὶ πολλὴν ὥραν	πολληγώρα

αὔριο τὸ πρωὶ
τὴν ἐπαύριον
μεθαύριο
τοῦ χρόνου
μετὰ δύο ἔτη
φέτος
χθὲς
προχθὲς
χθὲς τὸ βράδυ
πέρσυ
πρόπερσι
νωρὶς
ἀργὰ

ταχιὰ ταῦτερου
τὴν ἄλλη, ταδὲ αὔριο, ταδὲ ταῦτερου
τὴν ἄλλη μέρα
τὴν ἄλλη μέρα, τοῦ καιροῦ, ταχιὰ
τ' ἀδίκαιου, παράταχια
ἔφετι, ὁφέτος
χτές, ἵχτές, ὁψές, ἐψές, ψὲς
προψές, ὁπροθὲς
ψὲς τοὺς βράδ', ὁψάργας, ὁψὲς ἀργὰ
ὁπέρσις
ὁπρόπερσις, ὁπιργιοπέρυσις
βονόρα
τάρδι

Ρήματα

τρέχω
ἔτρεχα
θὰ τρέξω
τρέχα
κάθομαι
ἐκαθήμην
στέκομαι
στάσου
δίνω
ἔδωσε
θὰ δώσῃς
ἀνάβω
ἄναψα
ἄναψε
πλένω
πλύσου
σέρνω
λούζω
λούσου
νίβω
νίψου
κόβω
χορεύω
ἐπιστρέφω
ψάχνω

κουσεύου, γλακῶ, τζιριτῶ, π' λαλάου
καθίζω
καθόμουνα, ἐκάθουμουνε
στέκω, στένομαι
στένου
δίδω, δούδω
ἄφτω
πλύνω
πλυθούσ'
σύρνω, σούρνω
λούω, λούγω, λούνω
κόβγω, κόω
χορεύγω, χορεύσω, χορέω
γιαγέρνω, γαέρνω, γιαέρνω
γυρεύω, χαλεύου, παλατίζου

συγματισμὸς περισπωμένων	
βοηθῶ	βουηθῶ, βοηθάω, ἀιδάρω
κατρακυλῶ	τσουρῶ
χτυπῶ (μτβ., ἀμτβ.)	χρούω, παίζω, χτυπάω
διψῶ	διψάω, διψοῦ, διψῶ
τραγουδῶ	τραγουδάω, τραγουδῶ, τραβουδῶ
κουνῶ (τὸ μωρό)	κ'νάου, κουνάω, κουνῶ
φιλῶ	φ'λάου, φ'λῶ, φιλάω, φιλῶ
φόρα	φόρειε
φίλα	φίλειε
φοροῦσε	ἐφόρειε, φόραγε
περνοῦσε	ἐπέρνα, πέρναγε
φιλοῦσε	φίλαγε, ἐφίλειε
κοιμᾶμαι	κοιμοῦμαι, θέτω
ξεχνῶ	ἀστουχῶ, ξαστουχάου
θυμᾶμαι	θυμιέμαι, ἀδουκιέμαι, θυμοῦμαι, ἀναστοροῦμαι
σήκω (= ξύπνω)	βάστα, γνῶσε
ξύπνω	ξυπνάω, γνώθω
διηγοῦμαι	δηγοῦμαι
όμιλῶ	μιλάω, κρένου, ζεουρίζου, χωρατεύω
μίλα	μίλειε, κρένε
μιλοῦσε	ἐμίλειε, μίλαγε
εὔχεται	εὔκαται, φκιέτι
συζητῶ	ροζονάρω, κουβεντιάζω, κουβεδιάζω, λαβίζω
ἀναζητῶ τι (μὲ πόθον)	ἀναζητῶ, ἀνεζητῶ
έρωτῶ	ρωτάω, ἀρωτῶ
παρακαλῶ	περικαλῶ, παρακαοῦ
σφυρίζω	σφυρολογῶ, σουράου
δισφραίνομαι	μυρίζω, μυρίζομαι
αἰσθάνομαι	γροικῶ, ἀκούω
σκέπτομαι	σκέβομαι, δουσουδίζω
ἀκούω	ἀκῶ, γροικῶ, δροικῶ
ἄκου	ἄκο, ἄκου, γροίκα, ἄκουσσο
ἀκροῶμαι	ἀφουγροῦμαι, φιγριέμι
εնρίσκω	βρίσκω, βρίχνω, βρίστω, βρίνω
εնρὲ	εὔρε, βρέ, βρὲς
εἰσέρχομαι	σιβαίνου, μπαίνω
εἴσελθε	σέβα, ἔμπα, μπές, μπέκα
ἐξέρχομαι	βγαίνω, πορίζω
ἐξελθε	ἔβγα, βγένα, βγὲς
πηγαίνω	πάου, παχίνου, πχαίνω
πήγαινε	ἄμε

θὰ πηγαίνω	νὰ πχαίνω θέλει, δὰ πακίνου
θὰ πάω	θὰ πάου
ἐπήγαμε	ἐπήγαμενε
ξαναπηγαίνω	ματαπαίνου
πολυπηγαίνω	πολιοπχαίνω
φαίνεται (κάτι ἀπὸ μακρυά)	δείχνει
σπρώχνω	ἀβώθω
ἀναρριχώμαι	σκαρφαλώνω, σκαλώνω
πλησιάζω	σιμώνω, ζυγώνω
καταδιώκω	ζυγώνω
γλυτώνω κάποιον	
φορῶ κάτι γιὰ πρώτη φορὰ	gαινιάζω
μισοκλείνω τὰ μάτια	κουτσοκαμψῶ
περιποιοῦμαι ἀσθενῆ	πολεμῶ, λατρεύγω, κιουδεύγω
περιποιοῦμαι κάποιον ἀπὸ ἀγάπη	βαγιοκλαδίζω
μαγειρεύω	ψήνω, μαγερεύγω
λαχανιάζω	λαφάσσω, ἀνεχανιοῦμαι
κρύβω	χώνω, ρουκώνου
ρίπτω (βάλλω τι)	ρίχνω, πουλιμῶ
θυμώνω	μανίζω
ἐσφενδονίζω	σφεδουρῶ
πιτσυλίζω	λαδουρῶ
μπουχίζω μὲ νερὸ	bouτίζω, πυτῶ, μπουχίζω
συναντῶ τινα (καθ' ὅδὸν)	παδήχνω, σμίγω
τὸν συνήντησε	ἐπάδηξέ του
μοῦ 'ρχεται βολικὰ (ἀπ' αὐτοῦ)	bαδίδει μου, σερβίρει μου
λέγω	λέω, λῶ
λύνω	λυῶ
εἰπὲ	πέ, πὲς
νὰ σᾶς πῶ	νὰ σᾶσε πῶ
τοῦ εἶπα	εἶπα του, τὸν εἶπα
εἰπέ μου	πέ μου, μοῦ πέ, πές με
φεύγω	μισσεύγω, gάβγω
ἔφυγε	έμίσσεψε, ἔγαψε, ἀποκόλωσε
δὲν ξέρεις	δὲ γατὲς
θὰ πέσης	θὰ πέης
τί θέλεις;	εῖδα θές;
τί ἔγινες;	εῖδα γίνηκες;
δόσε μου	δό μου, μοῦ δόσε, δόσε με
κάνε μου	μοῦ κάμε
μοῦ λέει	λέει μου, μὲ λέει
νὰ φᾶνε	νὰ φᾶσι

τρῶνε	τρῶσι
θὰ φθάσω	δὰ φτάξω
ἔφθασαν	ἔφτάξανε
στραμπούληξα τὸ πόδι μου	ξελόστρεψα τὸ βόδα μου
μούδιασε τὸ πόδι μου	ἐκόρμιασε ὁ πόδας μου
γαβγίζει (τὸ σκυλλὶ)	ἀλ' χτάει
μηρυκάζει (ἡ κατσίκα)	μαρκέτι, ἀνεχαράσσει
κουτουλιοῦνται (τὰ τραγιὰ)	κουτριῶδι, στουκιοῦδαι
συνουσιάζονται (τὰ ζῷα)	μαρκαλιῶντι
ἐπιζητεῖ συνουσίαν (ἡ ἀγελάδα)	θυμίζει, ζητάει, σέρνει
χαράζει ἡ μέρα	ἀποδιαφωτᾷ
σκοτεινιάζει ἡ μέρα	μουδίζει, μοχριᾶ, ψιχνιάζει
συγνάζω κάπου	πράσσω
μοῦ κατέβηκε νά...	ἔδιοξέ μου νά...
μετέβη	ἔδιάγκε
τσούζει	τσιβιδίζει
ἔκάηκε (ἀπὸ φωτιὰ)	ἔκεδησε
γουργουρίζουν (τὰ ἔντερα)	βουρβουλακοῦνε
ζητιανεύω	διακονοῦμαι, διακονεύω
συγκεντροῦνται κάπου	μονομεριοῦνε, μονοδίδουνε
ἀρχίζω	ἀρχεύω, ἀρχινῶ, δρακέρνω
τελειώνω	βιτίζου
πρόσεχε τὸν ἔαυτό σου	βλέπου σε
ἔχε τὸ νοῦ σου	τ' ἀμέδει σου ᔁχε
δὲν τόχω σὲ τίποτα νὰ	δὲ μὲ νοιάζει νὰ
στέλνω	στέρνω, πέβω
προσπερνῶ κάποιον τρέχοντας	προσπερνῶ, ἀμποδερεύγω
όρκίζομαι	μνώγω
όρμω	μουδέρνω, γιουρουδῶ, ρουβέρνω, ράσσω
ματιάζω	λαβώνω, φθιαρμίζω
σκουπίζω (τὸ σπίτι)	παρασέρνω, φουκαλνῶ, σαρώνω
μουρμουρίζω	βαταλαλῶ
περιμένω	ἀνημένω, καρτερῶ, γδέχομαι
θαρῶ	χαδῶ
τρελλαίνω	τροζαίνω, κουζουλαίνω, ζουρλαίνω
λιποθυμῶ	λιγομαριάζομαι
καταβρέχω	λαδουρῶ
ποδοπατῶ	τσαλοπατῶ, τσαλαπατάω
φοβᾶμαι	φοβοῦμαι, δηριοῦμαι
φωνάζω	φωνιάζω, σκούζω
ψηλαφῶ	ψαχουλεύω
ἀπαντῶ (ἀποκρίνομαι)	ἀπηλογοῦμαι

δειλιάζω	δειλιῶ, δουλιῶ
καταλαβαίνω (κατανοῶ)	νογάω, ἀγναντίζω
τὸν παίρνει τὸ μάτι μου	γίνουνται, καμώνουνται
ώριμάζουν (ἐπὶ καρπῶν)	ξεπατώνω, ξεφυτρώνω
ξεριζώνω φυτόν	πυρώνει
κλωσσάει (ἢ κότα τὰ πουλιά)	τσαφουνίζει, τσαρρουνάει
σταλίζω (τὰ ζῶα)	μουγκρίζει
γρατσουνάει (ἢ γάτα)	θὰ καβαλήσω
μουγκρίζει τὸ βόιδι	χόρτασα
θὰ καβαλήσω	(ἔγω) θὰ κάνω τὰ ἔξοδα
χόρτασα	(τῆς παρέας)
(ἔγω) θὰ κάνω τὰ ἔξοδα	χοχλάζει (τὸ νερὸ)
τὸ παρέας)	ἐπιπάσσω
ξεφλουδίζω (ἔναν καρπὸ)	ξεφλουδίζω (ἄραβρόσιτον)
ἐκκοκκίζω (ἀραβρόσιτον)	ξίδιασε
ξίνισε (τὸ κρασὶ)	δικιμάζω
δοκιμάζω	κενώνω
σερβίρω (τὸ φαΐ στὰ πιάτα)	ἡσυχάζει (μετὰ ἀπὸ κλάμα
ἡσυχάζει (μετὰ ἀπὸ κλάμα	τὸ παιδὶ)
ἀναφέρω (στὴν κουβέντα μου	ἀναφέρω (στὴν κουβέντα μου
κάποιον)	κάποιον)
ἐκτιμῶ τινα	στιμέρνω
ὑπενθυμίζω συχνὰ σὲ κάποιον τὴν	ἀναγορεύγω
εὐεργεσία ποὺ τοῦ ἔκαμα	ἀναγυρίζω
περιφρονῶ	ἀδιάζομαι
βιάζομαι	ψεύδομαι
συμπιέζω (πράγματα σὲ κιβώτιο)	βηθιάζω
προγευματίζω	προυγεύομαι
γευματίζω	δειπνῶ
τρώω γιὰ βράδυ	ριγλιανάω
ρεύομαι	ἔχω κλικαβίτσα
ἔχω λόξυγκα	ἔξεκουρουνιάστηκε
ἔγινε στουπὶ στὸ μεθύσι	ἔγρύλλωσε τὰ μάθια δου
γούρλωσε τὰ μάτια του	ἔλυσε ἡ μύτη του
άνοιξε ἡ μύτη του	κάνει κουνενούς, κατουμίζει
πέφτει τὸ κεφάλι του μπροστὰ	σγούφτω
ἀπὸ τὴν γύστα καθὼς κάθεται	
σκύβω	

ἄγγισέ τον (προσταχτ.)	gίξε του
κρυώνω	έργω
βουίζουν τ' ἀφτιά μου	διδινίζουν
ἀδυνάτισε	έρεψε
όνειρεύομαι	νειρεύγομαι
τραυλίζω	τσευδίζω
περιπλανᾶται	γυρίζει σὰ δοῦ παππᾶ τὸ σκύλλο
σβῆσε τα	σβές τα, ζίβα τα
ἀρραβωνιάζω (κάποιον)	ἀρμάζω, συνιβάζου
παντρεύεται	παδρεύγεται, βλογᾶται, στεφανώνεται
μὲ πονάει ἡ κοιλιά μου	πουνάει ἡ ψ' χή μ'
ἔχω διάρροιαν	ἔχω τσίρλα, τσιρλιέμι
πέρδομαι	κλάνω, ξεφυσῶ
βήχω	β' χάου
τολμῶ	ἀποκοτῶ, κοτάω
ἀπομένω	μεινέσκω
πιέζω (πρὸς τὰ ἔξω)	πιλώθω
μοῦ ταιριάζει	γιακιστίζει μου, μὲ οὐδίζ'
τοῦ ἄξιζε (νὰ τὸ πάθη)	ἔβγαινέ του
ἔχω προαίσθημα	
ἐπισημαίνω	τοπώνω
πέφτω	δίδω
μπορῶ (νὰ κάμω τι)	ἀκούει μου
ἀκολουθῶ	κλουθῶ, τούν παίρνου καταπόδ'
συνηθίζω (νὰ κάνω κάτι)	ζάρω
όδηγῶ (ὑποζύγιον, ὅχημα)	λαλῶ
ξέρω	κατέχω, κατέω
κλείνω	κλειῶ
νὰ λειώσω	νὰ λύσω
πάρε	ἔπαρε
ἀστράφτει	μπουμπουνίζει
βροντάει	
καλοσυνεύει ὁ καιρὸς	ξεκουφώνει, ξεκαλλονίζει, βιδιάζει
φαίνεται πώς	πρέπει πώς
τῆς ἔταξε	τσῆ τασσε
στάζει (τὸ σπίτι)	στάσσει
μοῦ ἀρκεῖ	δικᾶ με
σφαλάω	σφαλίζω, σφαλνάω
πυροβολῶ	βαλλοτάρω

ΟΙ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΑΤΛΑΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

‘Ο συγγραφεύς τοῦ παρόντος συνέχισε τὴν παρασκευὴν τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Κρήτης διὰ τοῦ δριστικοῦ καθορισμοῦ τῶν σημείων ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς μεγαλονήσου, ἀτινα ἀνῆλθον τελικῶς εἰς 163, τοῦ καθορισμοῦ τῶν χρησιμοποιηθησομένων ἐπὶ τῶν χαρτῶν συμβόλων, τῆς παρασκευῆς τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ "Ατλαντος τούτου καὶ τῆς συγγραφῆς, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, τῶν εἰσαγωγικῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου. Κατέστρωσεν ἐπίσης τοὺς προκαταρκτικοὺς χάρτας τοῦ τόμου καὶ τινας τῶν γλωσσικῶν χαρτῶν αὐτοῦ¹. Ἡ Κρήτη ἐκπροσωπεῖται εἰς τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς Εύρωπης (βλ. ἀνωτέρω) δι’ ἓξ σημείων ἐρεύνης ("Ελος Κισάμου, Καλλικράτης Σφακίων, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Πύργος Μονοφατσίου, Μοχὸς Πεδιάδος καὶ Ἐπάνω Χωρίον Ἰεραπέτρας). Τὸ ὄλικὸν ἔξ ἀπάντων τῶν σημείων τούτων συνεκέντρωσα καὶ ἀπέστειλον ἥδη εἰς Νιμέγκην. Ὑπολείπεται ἡ συγκέντρωσις καὶ ἀποστολὴ τοῦ ὄλικοῦ ἐκ Νέας Ἀλικαρνασσοῦ², ἥτις περιελήφθη εἰς τοὺς μικρασιατικοὺς συνοικισμούς, τῶν ὅποιων ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ ἐκπροσώπησις εἰς τὸν ἐν λόγῳ γλωσσικὸν ἀτλαντα.

Ἐκ τῶν ἀλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος διενήργησα προκαταρκτικὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῶν σημείων ἐρεύνης εἰς τὴν Εύβοιαν. Παρομοίαν ἔργασίαν ἤρχισα καὶ διὰ τὴν Κεντρικὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν Πελοπόννησον (ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σχετικῆς ἀνακοινώσεώς μου εἰς τὸ συγκληθὲν ἐν Σπάρτη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1975 Α' Διεθνὲς συνέδριον Πελοποννησιακῶν σπουδῶν). Κατωτέρω παρέχω τὸν πίνακα τῶν σημείων ἐρεύνης ἐπὶ τῆς νήσου Εύβοίας.

Λιχάς	Γιάλτρα	Γοργοβίτσα	Αἰδηψός	Όρεοί
Ἐλληνικὰ	Βασιλικὰ	Πευκὶ	Καμάρια	Βουτᾶς
Κούλουρος	Ροβιές	Στροφυλιά	Ἄγια Ἀννα	Ἀχλάδι
Κερασιά	Λίμνη	Σπαθάρι	Μαντούδι	Προκόπι
Πήλιον	Παγόντας	Ἄκρες	Πηγάδια	Ἄγ. Σοφία
Σέτα	Γλυφάδα	Λάμαρη	Μετόχι	Στρόπονες
Στενή	Μίστρος	Ἄνω Βάθεια	Γυμνὸ	Καθενοί
Μακρυκάπα	Μακρυμάλλη	Πολιτικὰ	Καστέλλα	Πισόνας
Βατόντας	Θεολόγος	Καμάρι	Ν. Ἀρτάκη	Ν. Λάμψακος
Μύτικας	Ἄφράτι	Βασιλικὸν	Ἄλιβέρι	Ἄγ. Λουκᾶς
Γαβαλᾶς	Παρθένι	Θαρρούνικ	Οριό	Ἀχλαδερή

1. Δὲν κρίνω σκόπιμον τὴν παροχὴν ἐνταῦθα λεπτομερειῶν ἐπὶ τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Κρήτης, καθ’ ὃσον τὸ ἔργον ἔχει προχωρήσει ἀρκετὰ καὶ ἐλπίζω ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτύπωσις αὐτοῦ.

2. Τὸ ἐκ Νέας Ἀλικαρνασσοῦ ὄλικὸν ἀπεστάλη εἰς Νιμέγκην μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος ἀρθρου.

Αύλωνάρι	’Οχτωνιά	Βρύση	Κονίστρες	’Οξύλιθος
Κύμη	’Ανδρωνιάνοι	Καλημεριάνοι	Κάρυστος	’Αντιά
Πλατανιστός				

Σύνολον σημείων: 66. Τὸ δίκτυον τῆς Εὐβοίας, ὡς καὶ τὸ τῆς Κρήτης, εἶναι λίγα πυκνόν, πρᾶγμα τὸ ὄποιον θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μετὰ μεγίστης ἀκριβείας χάραξιν τῶν διαφόρων ἴσογλώσσων τῶν ἀντιστοίχων διαλέκτων. "Ας σημειωθῇ ὅτι διὰ μεγαλυτέρας τὴν ἔκτασιν νήσους οἱ ξένοι γλωσσικοὶ ἀτλαντες παρέχουν πολὺ εύρυτερον δίκτυον: 44 διὰ τὴν Κορσικὴν ὁ γαλλικῆς κατασκευῆς γλωσσικὸς ἀτλας τῆς νήσου καὶ 49 ὁ ἵταλικῆς κατασκευῆς, 108 διὰ τὴν Σαρδηνίαν (ἔρευνα τοῦ Ugo Pellis μὴ δημοσιευθεῖσα ἐξ ὀλοκλήρου). Εἰς τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς Εύρωπης ἡ Εὔβοια ἐκπροσωπεῖται διὰ 4 σημείων, ὃν τὸ ἐν προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, ἥτοι: Αἰδηψοῦ, Ν. ’Αρτάκης, Κύμης καὶ Καρύστου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

L'ATLAS LINGUISTIQUE DE LA GRÈCE NOUVELLES ORIENTATIONS

par NICOLAS G. KONDOSSOPOULOS

Résumé

Dans cet article l'auteur propose la rédaction d'un Atlas linguistique national de la Grèce parallèlement à l'élaboration de l'Atlas par régions déjà entrepris par le «Centre de rédaction du Dictionnaire Historique du grec moderne» de l'Académie d'Athènes. L'Atlas national doit être réalisé, selon l'auteur, par priorité par rapport à l'Atlas par régions et comprendre aussi les parlers des régions ex-grécophones de la Turquie et de la Bulgarie du sud (localités de Grèce habitées par des réfugiés provenant de ces régions). Un réseau de 307 points d'enquête, dont 24 pour les parlers des réfugiés, est considéré comme suffisant pour l'Atlas national et l'auteur publie la liste des localités choisies. Est traité par la suite le problème de la récolte des matériaux indispensables pour la réalisation de l'ouvrage. L'auteur publie une partie du Questionnaire de l'Atlas national (pronoms, verbes et parties in-déclinables du discours). Dans le dernier chapitre de l'article, il fait le point de son travail sur l'atlas linguistique de la Grèce par régions (Crète et Eubée).